

ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (479-323 π.Χ) Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος

Το 431 π.Χ. ξεσπά ο Πελοποννησιακός Πόλεμος, ο πιο μακροχρόνιος και καταστροφικός πόλεμος στην ιστορία της αρχαίας Ελλάδας. Για 27 χρόνια, οι δύο ισχυρότερες πόλεις-κράτη του ελληνικού χώρου, η Αθήνα και η Σπάρτη, έχοντας συνάψει συμμαχίες με τις περισσότερες από τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις, ανταγωνίζονται μέσα από πολεμικές συγκρούσεις σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο για επικράτηση. Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή.

Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πηγές μας, οι οποίες προέρχονται κυρίως από Αθηναίους συγγραφείς, κατά τη διάρκεια των περσικών πολέμων η Αθήνα είναι η πόλη που θα παίξει τον πιο καθοριστικό ρόλο στη συγκράτηση της επίθεσης των Περσών. Έκτοτε, οι Αθηναίοι χρησιμοποιούν το δεδομένο αυτό ως βασικό επιχείρημα για την κυριαρχία τους: «*στον Μαραθώνα προκινδυνεύσαμε μόνοι εναντίον των βαρβάρων και, όταν έκαναν τη δεύτερη επιδρομή τους, εμείς, μη μπορώντας να αμυνθούμε στη στεριά, επιβιβαστήκαμε, μέχρι και του τελευταίου, στα καράβια μας και συμπολεμήσαμε στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.*»¹

Μετά το τέλος των περσικών πολέμων, οι Αθηναίοι αναλαμβάνουν να ηγηθούν μιας προσπάθειας για παρεμπόδιση νέας περσικής επίθεσης. Συστήνουν την Αθηναϊκή Συμμαχία, έναν συνασπισμό ελληνικών πόλεων-κρατών, με άλλες παράλιες και νησιωτικές πόλεις-κράτη που διέθεταν ισχυρό στόλο, και αντεπιτίθενται σε περιοχές της περσικής αυτοκρατορίας, όπως γνωρίζουμε και από τις επιχειρήσεις εναντίον των Περσών στην Κύπρο. Η πανίσχυρη αυτή συμμαχία που θα δημιουργήσουν οι Αθηναίοι, θα μετατραπεί σύντομα σε ένα όργανο ελέγχου των ίδιων των συμμάχων τους.

Το γεγονός αυτό θα προκαλέσει την αντίδραση της δεύτερης ισχυρότερης, στρατιωτικά, πόλης του ελληνικού χώρου, της Σπάρτης. Οι Σπαρτιάτες είχαν συγκροτήσει μια πιο απομονωμένη κοινωνία στο κέντρο της Πελοποννήσου και δεν ασχολούνταν ιδιαίτερα με το εμπόριο. Διέθεταν το ήδη απαρχαιωμένο πολίτευμα της ολιγαρχίας, ακολουθώντας ένα πρότυπο ζωής που βασιζόταν στις αξίες του καλού πολεμιστή, όπως το θάρρος, την αυτοθυσία, την ολιγαρχία. Παρακολουθούσαν τους Αθηναίους να αναπτύσσουν ένα πολίτευμα που τους παρείχε πολύ περισσότερες πολιτικές και οικονομικές ελευθερίες, με αποτέλεσμα η πόλη της Αθήνας να πλουτίζει ολοένα και περισσότερο και να προσελκύει επιστήμονες από όλες τις ελληνικές πόλεις, όπως π.χ. τον σπουδαίο σοφιστή Πρωταγόρα. Γύρω στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ., η Αθήνα ζει τη χρυσή εποχή της κάτω από την πολιτική καθοδήγηση του ηγέτη της Περικλή, ο οποίος θα εισαγάγει νέα πρωτοποριακά δημοκρατικά μέτρα. Η εποχή αυτή θα

¹ Θουκυδίδης, *Ιστορία*, 1.73.4, μτφρ. Α. Βλάχος (Μνημοσύνη: Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας)
https://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=73&page=23

ονομαστεί «Χρυσός Αιώνας του Περικλή» (στα αρχαία ελληνικά αιώνας [αἰὼν] σημαίνει εποχή και όχι μια χρονική διάρκεια 100 χρόνων).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες προκύπτει μια εκρηκτική πολιτική κατάσταση, με την Αθήνα να ισχυροποιείται διεκδικώντας τον έλεγχο όλο και περισσότερων πόλεων-κρατών, και τη Σπάρτη να ψάχνει τρόπους, για να εμποδίσει την ολοκληρωτική επικράτηση της Αθήνας στον ελληνικό χώρο. Η πρώτη πολεμική σύγκρουση θα ξεσπάσει το 460 π.Χ., αλλά θα τερματιστεί πέντε χρόνια αργότερα με μια συμφωνία, η οποία ονομάστηκε «Τριακοντούτεις Σπονδαί» (τριάντα χρόνια ειρήνης). Η συμφωνία αυτή, προνοούσε διάλογο ανάμεσα στις πόλεις σε περίπτωση που υπήρχαν και πάλι διαφορές. Η Αθήνα είχε καταφέρει κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων να ολοκληρώσει ένα πολύ σημαντικό έργο, τα Μακρά Τείχη, τείχη που ένωσαν την Αθήνα με την γειτονική πόλη του Πειραιά. Τα τείχη παρείχαν στους Αθηναίους έξοδο προς τη θάλασσα σε περίπτωση πολιορκίας και καθιστούσαν αδύνατη την κατάληψη της πόλης, εξαιτίας της μεγάλης έκτασης των πανίσχυρων αυτών τειχών (μήκος 6 χλμ.).

Παρά τη συμφωνία ειρήνης, δημιουργούνται σταδιακά όλο και περισσότερες διαφορές ανάμεσα στις δύο πόλεις. Μια από τις κυριότερες υπήρξε η σχέση της Αθήνας με την ισχυρή γειτονική πόλη, Κόρινθο. Η πόλη αυτή, λόγω της στρατηγικής της γεωγραφικής θέσης στο πέρασμα από τη Στερεά Ελλάδα προς την Πελοπόννησο και της οικονομικής της ανάπτυξης, βρισκόταν σε συνεχή διαμάχη με την Αθήνα, γεγονός που την οδήγησε σε συμμαχία με τη Σπάρτη. Κάτι αντίστοιχο θα συμβεί και με την άλλη ανταγωνίστρια πόλη στο εμπόριο, τα Μέγαρα, που βρίσκεται στον δρόμο προς την Κόρινθο, λίγο έξω από την Αθήνα. Οι δύο αυτές πόλεις πιέζουν τη Σπάρτη σε μια νέα πολεμική αναμέτρηση και έτσι διοργανώνεται, σύμφωνα με όσα εξιστορεί ο Θουκυδίδης, ένα συνέδριο των συμμάχων της Σπάρτης, για συζήτηση των παραπόνων εναντίον της Αθήνας. Στο συνέδριο αυτό λαμβάνουν μέρος και οι Αθηναίοι που παρουσιάζονται αμετακίνητοι στη θέση τους ότι δικαιωματικά μπορούν να είναι κυρίαρχοι στον ελληνικό χώρο ελέγχοντας τις υπόλοιπες πόλεις. Οι Αθηναίοι απεσταλμένοι λένε χαρακτηριστικά: *«Έτσι κι εμείς δεν κάναμε τίποτα παράξενο ή αντίθετο προς τη φύση των ανθρωπίνων πραγμάτων, όταν δεχτήκαμε την ηγεμονία που μας προσφερόταν και όταν, τώρα, αρνούμαστε να την εγκαταλείψουμε κινούμενοι από ισχυρά ελατήρια, τη δόξα, τον φόβο και το όφελος.»*² Έτσι, με το τέλος του συνεδρίου κηρύσσεται ο πόλεμος από τους Σπαρτιάτες και τους συμμάχους τους εναντίον της Αθήνας.

Οι συγκρούσεις ξεκινούν με επίθεση των Σπαρτιατών στην Αττική, την περιοχή γύρω από την Αθήνα. Ολόκληρη η πρώτη περίοδος των συγκρούσεων, που διήρκεσε 10 χρόνια, ονομάστηκε Αρχιδάμειος Πόλεμος, αφού πήρε το όνομά της από τον τότε βασιλιά της Σπάρτης, Αρχίδαμο, τον μόνο ηγέτη, που κατά τραγική ειρωνεία, είχε προσπαθήσει να διατηρήσει τη ειρήνη. Οι επιχειρήσεις κατά την περίοδο αυτή, περιορίζονται στην Αττική και στις αντεπιθέσεις των Αθηναίων στα παράλια της Πελοποννήσου. Κατά τη διάρκεια του πολέμου αυτού, η Αθήνα θα πολιορκείται από τους Σπαρτιάτες, με αποτέλεσμα ο πληθυσμός ολόκληρης της Αττικής να μετακινηθεί μέσα στην Αθήνα που προστατευόταν από τα Μακρά Τείχη. Σύντομα, λόγω κυρίως του συνωστισμού, ξεσπάει επιδημία. Ο λοιμός, δηλαδή η αρρώστια, θα σκοτώσει το 1/3 του πληθυσμού και θα στερήσει από τους Αθηναίους τον μεγάλο ηγέτη τους, τον Περικλή, ο οποίος πεθαίνει το 429 π.Χ.. Λίγα χρόνια αργότερα, ηγέτης της Αθήνας θα αναδειχθεί ο επικεφαλής των Αθηναίων ολιγαρχικών, Νικίας, ο οποίος το 421 π.Χ. θα καταφέρει να υπογράψει συμφωνία ειρήνης με τους Σπαρτιάτες, την «Νικίειο Ειρήνη». Αυτή προέβλεπε την επιστροφή όλων των εδαφών που είχαν καταληφθεί από διάφορες πόλεις, με εξαίρεση το λιμάνι των Μεγάρων που θα παρέμενε στην Αθήνα. Να πώς υμνεί ο αρχαίος κωμικός ποιητής, Αριστοφάνης, τη συμφωνία ειρήνης στην ομώνυμη κωμωδία του εκείνη τη

---

² Θουκυδίδης, *Ίστορίες*, 1.76.2, μτφρ. Α. Βλάχος στο: *Θουκυδίδη Δημηγορίες*, Α΄ Λυκείου (Λευκωσία: ΥΑΠ, 2003), σελ. 29.

χρονιά: «Χαίρε, ω χαίρε, αγαπημένη· ω χαρά μας που ήρθες πια! / Σε ποθούσα κι έλιωνα / κι ο καημός μου ήταν βαθύς [...]»³

Η απόφαση των Αθηναίων το 415 να εκστρατεύσουν στη Σικελία, που βρίσκεται νότια της Ιταλίας, με εμπνευστή και αρχηγό τον νεαρό Αλκιβιάδη, θα προκαλέσει ένα νέο γύρο πολεμικής σύγκρουσης. Βασική αιτία για την Σικελική Εκστρατεία αποτελούσε η ελπίδα ισχυροποίησης της Αθήνας, σε περίπτωση που κατάφερνε να αποκτήσει τον έλεγχο της Σικελίας, αφού εκεί υπήρχαν οικονομικά ακμάζουσες πόλεις, όπως οι Συρακούσες. Η προσπάθεια αυτή θα καταλήξει το 413 π.Χ. σε καταστροφή για τους Αθηναίους, οι οποίοι θα χάσουν κατά τη διάρκεια της επιχείρησης σχεδόν όλο τον στρατό που είχε συμμετάσχει στην εκστρατεία.

Αφού ο πόλεμος ουσιαστικά είχε εξελιχθεί πια εις βάρος της Αθήνας, οι Σπαρτιάτες θα εκμεταλλευτούν την ευκαιρία για μια τελική επίθεση. Έχοντας καταλάβει την πόλη της Δεκέλειας, βόρεια της Αθήνας, θα προσπαθούν για 2 χρόνια να λυγίσουν την αντίπαλό τους, γεγονός που θα πετύχουν έμμεσα το 411 μετά την εγκαθίδρυση ολιγαρχίας στην Αθήνα που υποστηριζόταν από τη Σπάρτη. Η περίοδος αυτή του πολέμου ονομάζεται Δεκελεικός Πόλεμος. Οι Αθηναίοι εξαντλημένοι από τις πολιτικές διαμάχες που θα ξεσπούν έκτοτε, παραδίνονται ζητώντας ειρήνη το 405 π.Χ. σε μια συμφωνία με βαρύτερους όρους: την καταστροφή σχεδόν ολόκληρου του στόλου, την κατεδάφιση των Μακρών Τειχών και την υποχρεωτική συμμαχία με τη Σπάρτη.

Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος δεν υπήρξε απλά η μεγαλύτερη σύγκρουση στον αρχαίο ελληνικό χώρο. Θα σημάνει και το τέλος ενός εξαιρετικά σημαντικού ιστορικού φαινομένου: της πόλης-κράτους. Το σύστημα αυτό είχε οδηγήσει στην εξέλιξη του πολιτεύματος και την ανάπτυξη της δημοκρατίας. Ο θεσμός της πόλης-κράτους θα πάψει σύντομα να υπάρχει, αφού οι πόλεις δε θα μπορούν πια να είναι αυτόνομες, αλλά ούτε και ανεξάρτητες. Μετά τις τεράστιες υλικές καταστροφές, αλλά και την πολιτική και ηθική αμφισβήτηση που προκάλεσε ο μακροχρόνιος πόλεμος, καμία ελληνική πόλη δεν μπορούσε πια να στηριχθεί στις δικές της δυνάμεις.

Τραγική συνέπεια ήταν, επίσης, ότι ήδη πριν το τέλος της σύγκρουσης, οι δύο πλευρές εξουθενωμένες και προσπαθώντας να αποκτήσουν πλεονέκτημα, επιδίωξαν να συμμαχήσουν με τον παλιό αντίπαλο τους, τους Πέρσες. Αυτοί πρόθυμα αναμείχθηκαν στη σύγκρουση υποβοηθώντας οικονομικά και στρατιωτικά και τις δύο πλευρές με στόχο την επικράτησή τους στον ελληνικό χώρο.

Σταδιακά μέχρι και το τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ. οι συνθήκες που δημιουργήσαν τον κλασικό ελληνικό πολιτισμό θα είναι πια παρελθόν. Η επικράτηση του βασιλείου της Μακεδονίας στον ελληνικό χώρο και αργότερα στον χώρο της Ανατολής, θα μετατρέψει βαθμιαία τους ενεργούς πολίτες που νοιάζονταν για την πόλη τους, σε απλούς υπηκόους και τον ελληνικό χώρο σε μια επαρχία ανάμεσα στην λαμπρή Ανατολή του Αλεξάνδρου και των διαδόχων του και την ισχυρή Δύση των Ρωμαίων. Ο ιστορικός Πολύβιος περιγράφει τη νέα πραγματικότητα που αντιμετώπιζει ο επισκέπτης στον ελληνικό χώρο κατά τον 2^ο αι. π.Χ.: «Στην εποχή μας επικρατεί σ' όλη την Ελλάδα παιδία και ολιγανθρωπία.»⁴

Δρ Ναταλία Κυριακίδη
Σύμβουλος, Εκπαιδευτικός

³ Αριστοφάνης, Ειρήνη, στιχ.685-686, μτφρ. Άγγελος Σταύρου στο, *Οι Κωμωδίες του Αριστοφάνη* (Αθήνα: Εστία, 1996), σελ. 289.

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_

⁴ Πολύβιος, Ιστορία, 36.1.5, μτφρ. Α Μαστραπάς στο, *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου*, Α' Λυκείου, (Αθήνα: ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2012), σελ. 217.